

" دانش "

بعد از انقلاب مشروطه و با باز شدن بیشتر فضای جامعه برای تحرکات اجتماعی، زنان نیز فعال‌تر از پیش به تلاش‌های اجتماعی خود افزودند. فرهنگ از مهم‌ترین و وسیع‌ترین عرصه‌هایی است که در تاریخ معاصر ایران، زنان در آن به ابراز وجود و لیاقت پرداخته و آثار مهم و پایداری از خود باقی گذاشته‌اند. یکی از این زمینه‌ها، نشر روزنامه و روزنامه‌نویسی برای خانمها بود.

اولین نشریه بانوان در ایران در سال (1289-1290) نشریه دانش بود که توسط "خانم دکتر کحال" همسر میرزا حسین‌خان کحال انتشار یافت. این نشریه در تهران هفته‌ای یک بار و در هشت صفحه با قطع رحلی و چاپ سربی چاپ می‌شد که بعد از یک سال متوقف شد. در نخستین شماره دانش توضیح داده شده بود که این مجله فقط به موضوعات خانوادگی «تعلیم خانه‌داری، شوهرداری و بچه‌داری و ...» می‌پردازد و «از پولتیک (سیاست) مذاکره نخواهد شد». در عمل نیز به مسایل سنتی زنانه مورد علاقه زنان طبقه متوسط و بالا (نظیر بهداشت، درمان و بچه‌داری) می‌پرداخت و خواستار اصلاحات اجتماعی نبود و دیدگاه اجتماعی و سیاسی آن بسیار میانه‌رو بود. هرچند که گاهی به موضوعاتی نظیر زنانی که به طور غیرقانونی بچه‌دار می‌شدند و کودکان سرراهی، بی‌حرمتی‌هایی که گاه در خیابان به زنان می‌شد، و زنان طبقه متوسط شهری که پس از ازدواج به چشم کنیز برای شوهرانشان دیده می‌شدند هم می‌پرداخت.

این نشریه بعد از 30 شماره بسته شد.

بعد از نشریه دانش نشریه شکوفه، به لحاظ قدمت دومین نشریه ولی از کیفیت و حجم در واقع اولین روزنامه مخصوص بانوان بود.

مریم عمید سمنانی ملقب به مزین السلطنه که دختر میر سیدرضی رئیس‌الاطباء پزشک قشون ناصرالدین شاه بود نشریه شکوفه مجله؟ اختصاصی زنان را منتشر کرد. وی با انتشار این نشریه، ضمن آموزش و آگاه‌سازی زنان و دختران، برای تساوی حقوق زن و مرد نیز تلاش کرد. انتشار این نشریه از سال 1292 خورشیدی (1913 میلادی) آغاز و تا سال 1298 خورشیدی یعنی تا زمان مرگ عمید ادامه داشت. از ویژگی‌های این نشریه می‌توان به لحن طنزآمیز و انتقادی، پرداختن به مسائل زنان ایرانی، تحصیل و آموزش دختران و مسائل سیاسی اشاره کرد.

سرآغاز این نشریه با این بیت آغاز می‌شد

باد آمد و بوی عنبر آورد بادام شکوفه بر سر آورد

روی صفحه اول این نشریه نوشته شده بود: "صاحبه امتیاز و مدیر مسئوله مزین السلطنه صبیبه مرحوم آقا میرزا سید رضی رئیس‌الاطباء، روزنامه ایست اخلاقی، ادبی، حفظ الصحه اطفال، خانه داری، بچه داری، مسلک مستقیمش تربیت دوشیزگان و تصفیه اخلاق". زنان راجع به مدارس نسوان عجالتا گاهی دو نمره طبع می‌شود

این نشریه در چهار صفحه با خط نسخ نوشته می‌شد که از شماره پنجم نگارش آن نستعلیق شد و از سال دوم به بعد با حروف سربی به چاپ رسید. در صفحه آخر یک کاریکاتور داشت که مرتبط با موضوع هر شماره بود.

کاریکاتورها از سال سوم به بعد چاپ نشد. مطالب شکوفه اعم از خبر، مقاله و کاریکاتورها، همگی برای تشویق به تعلیم و تربیت دختران، مبارزه با خرافه، رمال و فال‌گیری، طب خانگی در مقابل طبیبان تحصیل‌کرده، آموزش‌های صحیح بهداشتی، آداب معاشرت، فعالیت‌های اجتماعی و... بود. مزین‌السلطنه در کنار مقالاتی که برای آموزش زنان داشت پیامها و آموزه‌هایی نیز برای مردان داشت و همیشه آنها را در احترام گذاشتن به زنانشان تشویق می‌کرد و زن و مرد را در زندگی خوب همراه و درکنار یکدیگر می‌دید.

نشریه شکوفه بیش از هر چیز روی تربیت دوشیزگان و اخلاق زنان و مدارس زنانه تمرکز داشت. اما برای تعیین روش این نشریه باید دوران انتشار آن را به دو قسمت تقسیم کرد، در حالی که شکوفه از آغاز انتشار تا شماره 10 سال دوم بیشتر مقالات خود را به ترویج علوم و فرهنگ در بین زنان، طراز اداره مدرسه، وضع مدارس دخترانه و چگونگی پیشرفت آنان اختصاص داد از شماره 10 تا پایان انتشارش به صورت ارگان انجمن همت خواتین و مدیران مدارس نسوان در آمد و به بسط و تبلیغ نظرهای انجمن پرداخت.

در این زمان همچنان که محتوای مقالات سیاسی تر می شد، مسائلی چون استقراض از دولت های خارجی، امتیازاتی را که بدون شک در مقابل باید به دول تسلیم کرد، استقلال ملی، مبارزه با نفوذ بیگانگان و وظایف زنان را در این باره مطرح کرد و در حالی که بر کوشش زنان در راه اعتلای وطن تاکید می کرد. آنها را در این راه همپای مردان می دانست. به هر روی در هر دو نیمه، موضوع مدارس نسوان و تحصیل زنان مضمون همیشگی نوشته های شکوفه را به خود اختصاص می داد.

بعد از سواد آموزی مبارزه با خرافات رایج و تقبیح آداب و رسوم و عقاید عقب افتاده متداول در میان زنان از دیگر مباحث مهم این نشریه بود. شکوفه همچنین وضعیت زنان در دیگر نقاط دنیا به ویژه در اروپا را مطرح کرد و آن را از اساسی ترین راه های آگاهی یابی زنان در ایران دانست. به این ترتیب با توجه به این که روزنامه شکوفه بیشتر در مدارس دخترانه در بین مدیران و آموزگاران و دانش آموزان زن انتشار می یافت، اهمیت تاثیر مستقیم آن در بین زنان آن روزگار انکار ناپذیر بوده است.

مزین السلطنه اگرچه زن روشنفکری بود که فعالیت های اجتماعی اش، او را به چهره ای مبارز در دوره مشروطه تبدیل می کرد، با این حال زنی بود که زندگی شخصی اش را با تمام مختصات عرفی زنانه حفظ کرده بود؛ تمام کارهای خانه اش را خودش به تنهایی انجام می داد و در راه توسعه و ادامه انتشار روزنامه که در آن زمان ناشر افکار مترقی زنان به حساب می آمد، از هیچ کوششی دریغ نکرد.

حتی به گفته یکی از نزدیکان مریم عمید او یک بار تمام جا استکان های نقره خود را فروخت تا بتواند مخارج چاپ نشریه شکوفه را بپردازد و در اثر عشق و علاقه مفرط در این راه کلیه اموال و دارایی خود را صرف کارهای اجتماعی و فرهنگی کرد.

مریم خانم مزین السلطنه عمید در سال 1337ه ق / 1298ه- ش در اوج فعالیت های خود در سفری که به سمنان داشت بر اثر عارضه قلبی درگذشت. اما با مرگ او نه تنها از حضور زنان در عرصه های اجتماعی کم نشد بلکه اقدامات ماندگار او به عنوان یک زن در آن دوران خفقان شروعی شد برای حضور زنان دیگری که از اندرونی ها بیرون آمدند و در عرصه های مختلف خود را چنان نشان دادند که تا به حال نامشان ماندگار مانده است.

جمع اوری و باز نویسی : الهه اردلانی